

deze — perkt men in; aan steeds voortschrijdende ontwikkeling in de kunst wordt weer twijfel geopperd; men neemt een spel of een strijd waar van velerlei factoren, innerlijke en uiterlijke: daarbij zijn geloof, wetenschap, politiek; verzadiging, mode; bovenal: nieuwe cultuur-inhoud 19). Een titel als: *Gesellschaft, Weltanschauung und Schrifttum in ihren Wechselwirkungen* — 't gaat over Engeland in de 19de eeuw — is veelzeggend 20). TROELTSCH' verwijt gaat weerklank vinden: de literatuurhistorici hadden lang hun vak bestudeerd in het luchtledige 21). PAUL MERKER, eerbied vragend voor de school van W. SCHERER, wil zelfs tegenover het formeel-aesthetische principe en dergelijke gevaarlijke leuzen handhaven, dat literatuurgeschiedenis geen kunstwetenschap is — dat is *aesthetica* —, maar historie, met, in principe, de literaire cultuur van het verleden *in haar geheel* tot object: geen aesthetische keur, maar „die Gesamtheit des literarischen Schaffens”. Sociaal-literaire studie is zijn bedoeling, van ideeën, vormen, modes; want de grootste dichter bleef kind van zijn tijd. „Weltanschauung” vindt hij daarbij van het grootste gewicht: zijn voorbeelden zijn geheel DILTHEY. Hij wil verder nagaan de verhouding tot andere kunsten (WALZEL!), de literaire kritiek, de buitenlandse invloeden, met hun modificaties, en hun wegen — hij bepleit een litterair-historische verkeersgeographie —, en niet minder de veel te veel verwaarloosde neo-latijnsche dichtkunst, waarin vaak het voorbeeld lag der letterkunde in de eigen taal: een bijna 1000 jaar durenden internationalen inslag in het nationale geestesleven. Maar hoe belangrijk ik verschillende punten van dit program ook vind, daarbij mag ik niet stilstaan 22).

Wij merken op, dat *wereldbeschouwing* allerwegen de grootste factor wordt bij de studie der dichtkunst. De werkzaamheid van den dichter, zoowel receptief als productief, hangt daarvan af, begrijpt men. De groote betekenis in dat opzicht van den godsdienst is daarmede tegelijk ook erkend. Maar het blijft louter cultuurhistorische waardeering, en ook uit dat oogpunt beschouwd, schiet men nog wel te kort. Practisch blijft men veelal op zijn „aesthetisch” afwerend standpunt staan; het blijkt gedurig uit woord en gebaar. Misschien vindt men onder de Duitsche geleerden bij Katholieken nog het meest het oude christelijke inzicht omtrent de verhouding van kunst en religie. De katholieke hoogleeraar BRIE schreef over — en tegen — de aesthetische wereldbeschouwing der 19de eeuw, daarbij ook telkens de kritiek op dat type aanhalend van den Deenschen theoloog KIERKEGAARD 23). Tijdens de DANTE-jubilea wees VOSSLER erop, dat DANTE mijlen ver stond van het vage moderne religieus-voelen: hij had het weten des geloofs 24).

Bij de Katholieken wordt ook meer dan eens de kwestie kunst-moraal, wetenschappelijk en populair, opzettelijk en uitvoerig behandeld. Nauw verband leggen zij tusschen kunstschoon en zedeleer. De kunst geeft „den ideellen Gehalt der Wirklichkeit”. Hoe volkomener de idealiseering, hoe grooter kunstwerk. Einddoel van alle kunst is de verheerlijking van God. De levenswaarheid mag zij niet te kort doen; ook zonder moraal kan zij vaak optreden. Maar geen wezenlijk groot kunstwerk ontstaat ooit uit louter artistieke interesse; altijd wil het in bepaalde richting werken op tijdgenoot en nakomeling. En altijd heeft het aesthetische te